

KANADA KÜTÜPHANELERİ VE KÜTÜPHANECİLİĞİ

Laurent - G. Denis, Editör

Türk Kütüphaneciler Derneği'nin üyesi bulunduğu IFLA (Kütüphane Dernekleri Milletlerarası Federasyonu)'nın 1982 yılı Genel Konferansı, 22 - 28 Ağustos 1982 günlerinde, Kanada'nın Montreal şehrinde toplandı. Milletlerarası kuruluşun yayın organı olan IFLA Journal, 8. cildinin 1. sayısında Kanada Kütüphanelerini ve Kütüphaneciliğini katılacaklara tanıtmayı amaçlayan bir yazı yayımlamıştır. Coğrafi ve yönetim yapısı dolayısıyla kütüphaneleri de kendine özgü bir durum gösteren Kanada'ya ilişkin bu ilgi çekici yazıyı, «karşılaştırmalı kütüphanecilik» incelemelerimize de yardımcı olabilir düşüncesiyle yayımlıyoruz.

Uzunluğu dolayısıyla makale, 2 sayımıza dağılmış olarak sunulacaktır.

— I —

1. Genel bilgiler

Kanada büyük bir ülkedir: Sınırları içine Çin girebilir. Dünyanın Sovyetler Birliği dışındaki herhangi bir ülkesinden daha büyüktür. Montreal, başka bir Kanada şehri olan Vancouver'e, Paris'e olduğu kadar uzaktır; Halifax ise, Caracas (Venezuela)'a Yukon Arazisindeki Dawson City'den daha yakındır. Kuzay Amerika kıtasının yarısından çoğunu kaplayan bu on milyon kilometre karelik geniş ülke, gösterişli dağlar ile bereketli ovaların, ılımlı büyük göller ile Kutup steplerinin, zengin ormanlar ile verimli çift-

liklerin, balıkçı köyleri ile çağdaş şehirlerin ayrıcalıklı ve büyüklü alanıdır. Fakat Kanada'nın yüzde 89'unda sürekli yerleşim yoktur. Ülke nüfusunun yüzde 50'den çoğu (23 milyon kadarı) ABD sınırı boyunca uzanan, oldukça dar bir arazi şeridi üzerinde yaşar. 12 büyük Kanada şehrinin yalnızca biri ABD'nin rahat, kısa ulaşım alanı içinde değildir. Kanada, nüfus büyümesinin 1956'dan beri yavaşlamış bulunduğu gerçeğine rağmen, en hızlı artan nüfusla en çok sanayileşmiş ülkelerden biri sayılır. 1976'daki kilometreye düşen 2.49 kişi ile Kanada'nın ortalama nüfus yoğunluğu, Dünyanın en düşük yoğunlukları arasında yer alır.

Bütün dağ ve göller ile Thunder Bay (Tufan Körfezi), Deep River (Derin Irmak), L'Original (Oriijinal), Moose Jaw (Geyik Çenesi) gibi adlar taşıyan yerlere rağmen, Kanadalılar milletlerin en kentleşmişleri arasındadır. Her on'muzun yedi'si şehirlerde yaşar. Aynı zamanda Kanadalılar, dünyanın en refahlı ve eğitilmiş kişileri arasında yer alır. Nüfusun tam yüzde 28'i veya 6,4 milyonu, 1976-77'de, 325 bini tam zamanlı öğretmen, geriye kalanı da öğrenci olmak üzere, asıl çalışma alanı olarak, kendini eğitime adanmıştı. 1981-82 mali yılına ait eğitim giderleri, tahmini 25 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Bu, aşağı yukarı o yılın gayrisafi milli gelirinin yüzde 8 kadarını temsil eder. 1961'den başlayarak, doğum oranları 1950'lerdekinden daha az olmuştur. Böylece, yaşlı nüfus kesiminde önemli bir artış, ortaokul sonrası yaş nüfusunda ise bir azalma meydana gelmiştir. Son istatistikler, ortaokul öğretimi kuruluşlarındaki öğrenci sayısını etkilemekte ve 1990'ların ortalarında, 1980'lerin başına göre, bu sayıda yüzde 22'lik bir azalma beklenmektedir.

Kanada'nın, Fransızca ve İngilizce olmak üzere, iki resmî dili vardır. Quebec'te çoklukla Fransızca konuşulur ve öteki illerde, özellikle New Brunswick, Manitoba ve Ontario'da, Fransızca konuşanların oluşturduğu cepler bulunmaktadır. Kanada'da nüfusun çoğu İngilizce konuşur. Anadilini İngilizce olarak belirtenlerin genel nüfusa oranı 1961'de yüzde 58.5 iken, 1971'de yüzde 60.2'ye çıkmıştır. Fransızca konuşanlar, aynı dönemlerde, aşağı yukarı aynı yüzdelerle azaldı. Bu, Quebec ile öteki iller ve Quebec ile federal hükümet arasında mevcut gerginliği daha da şiddetlendirmektedir. Biz, ABD'ninki ile kıyaslanabilir yaşama standardının tadını çıkarırken, hepsi de Amerikan hayatının önemli birer parçası olan zorbalık ve rüşvetçilik, sinirlilik ve asayişsizlik salgınlarından kaçmağa yöneldik.

II. Dünya Harbinin sonundan itibaren Kanada vergi yükümlüleri, askerlerimiz 1948'den beri Birleşmiş Milletler'in her Barış Koruma Hareketi'nde yer alırken, bağış ve ödünç vermelerle 70'i aşkın ülkeye yardımda bulunmuşlardır. Kanadalı hekim, öğretmen ve teknisyenlerin, hükümet, sanayi, üniversite ve kilise temsilcileri olarak, katkıda bulunmadıkları pek az ülke vardır. Milletimizin bizden daha az mutlu olan ülkelerle olan ilişkileri, belki de, Kanada halkının zamanında bir cennete benzeyen yerlerden gelmiş olmaları gerçeğine dayanıyor. Genel olarak Kanadalı karması yalnızca Fransız ve İngilizler ile yerli halklardan oluşmaz. İsviçreli - Alman 'mennonit' leri ile ABD'den Loyalist'ler ve siyahlar 18. ve 19. yüzyıllarda; Rusya'dan 'dukhobor'lar, İtalyanlar, Felemenkler, Polonozlar, Ukraynalılar 20. Yüzyılın başında

geldiler. Bunları iki dünya harbi arasında Çinliler, Japonlar ve Hintliler izlediler ve 1954'ten sonra yerlerini Yahudiler ile Doğu Avrupalılara ve Doğu Afrika Zencilerine bıraktılar. Şu sıralarda İngiliz ve Fransızlardan sonraki en büyük etnik topluluklar Almanlar, İtalyanlar, Felemenkler, Polonezler, Yahudiler ve Asyalılardır. Kanadanın yurdundan çıkarılmış ve ziyete uğramışlara olan ilgisi son yıllarda iki tür yerleştirme programı ortaya çıkarılmıştır: Dünya çapında sürekli olarak uygulanan süregelen program ile kaçınılmaz göçlere veya insancıl durumlara cevap veren özel programlar. Özel programlardan ikisi, 1973'te başlamış olan Şili hareketi ile 1975'de başlatılan Vietnamlı - Kamboçyalı programıdır. 1977'nin sonuna kadar Kanada'ya 5.600 dolayında Güney Amerika göçmeni ile 7.000 dolayında Vietnamlı ve Kamboçyalı gelmiştir. Rakamların sağlanabildiği en son yıl olan 1979'da, bu program çerçevesinde Kanada'ya, 1.150 Şilili daha gelirken, 19.850 Vietnamlı ve Kamboçyalı giriş yapmıştı.

Kanada 1867'de kurulmuş bulunan federal bir devlettir. Yönetimi iki büyük Anglo-Amerikan demokrasisi geleneğinin en iyi yanlarından çoğunu birleştirir: Büyük Britanya'nın birleşik yürütmesi ile ABD'nin orantılı (nisbi) temsili. O, henüz bir cumhuriyet olmamakla birlikte, bağımsız bir devlettir. Büyük Britanya'nın sömürgesi değildir. Kraliçe II. Elizabeth'in devletin san sahibi başı olduğu bir monarşidir. Tac'ın temsilcisi, bir çok Avrupa parlamenter demokrasisi başkanının gibi, sembolik bir rolü bulunan Genel Vali'dir. Her biri bir ilde bulunmak üzere, on Genel Vali Yardımcısı da Kraliçenin temsilcisidir. Bunlar, on il merkezinde, millî başkentte Genel Valinin yaptıklarının aynı olan bir işleyle hizmet görürler. Bununla birlikte, Kanada'nın gerçek yönetimi Başbakan ile Bakanlar Kurulunun ellerindedir.

On ilin her biri il meclisleri, hükümetleri ve başbakanları ile tamamlayan, federal yönetiminkine benzer yapıda bir yönetime sahiptir. İl hükümetleri belediyeler kurulmasının, karayolları yapımının, sağlık ve eğitim alanlarında yasalar çıkarılmasının başlıca sorumluluğunu taşırlar. Eğitim illere düşen bir sorumluluktur; 10 bini aşkın okul, 141 kolej ve 105 üniversite kütüphanesi gibi akademik kütüphaneler yerseldirler ve hizmetlerinde, malî yönden desteklenme seviyelerinde ve yönetilmelerinde bazı farklılıklar gösterirler.

Sorumlulukların yukarıda belirtilen biçimde bölünüşü kütüphaneleri, gelişmelerinin birlikte olmaktan çok ayrı ayrı olması ve bir yerine çok sayıda ki yönetim biriminin varlığı dolayısıyla şebekeleşmenin güçleşmiş bulunması anlamında, etkiler. Bu yazının çeşitli bölümlerinde belireceği üzere, görünüm gerçekte birbirinden çok ayrı on görünümdür.

2. Federal Yönetim Kütüphaneleri ile Yukon ve Kuzay-Batı Arazilerindeki Kütüphaneler *

Bu bölümde Kanada Hükümetinin genel yönetimi altındaki kütüphanelerin üç türü tartışılacaktır: Millî sorumluluğa sahip iki kütüphane; özel gö-

* Bölümün yazarı **Gwynneth Evans**, Kanada Millî Kütüphanesi'nin Genel Sekreteridir.

rev yüklenmiş bulunan bakanlık kütüphaneleri; Yukon ve Kuzay-Batı Ara-zilerindeki 3.916.000 kilometre karelik bir alanda 70.000'den daha az, dağınık ve kültürce birbirinden farklı kişilerin oluşturduğu bir topluluğa hizmet sunan halk ve okul kütüphaneleri.

Millî Kütüphane ile Kanada Bilimsel ve Teknik Enformasyon Enstitüsü (Canada Institute for Scientific and Technical Information — CISTI) başkent Ottawa'dadır. Bu kütüphane ve kuruluş tarafından sağlanan hizmetler, iki dilin konuşulduğu Kanada'da olduğu gibi, Fransızca ve İngilizce olarak sunulur. 1953'de kurulmuş olan National Library of Canada (Kanada Millî Kütüphanesi) yaygınlıkla millî kütüphanelere düşen sorumlulukların pek çoğunu yerine getirir. Başlıca işlevleri, millî literatürü derlemek ve millî bibliyografya olan *Canadlana*'yı yayımlamak; karşılıklı ödünçvermeler yoluyla mevcut kaynakların paylaşımını sağlamak üzere millî bir birleşik (toplu) kataloğu oluşturmak ve sürdürmek; bibliyografik ve, iletişime yönelik hizmetlerin dünya çapında planlamasını yapan milletlerarası bürolarla yüz yüze gelecek, ülke çapında bölgeselleştirilmiş bir bibliyografik ağı gelişmesini gerçekleştirmektir. O, bir yandan bulunduğu yerdeki araştırmacılara hizmette bulunurken, bir yandan da destekleyici olarak başka kütüphanelere hizmet sunar.

Kanada Bilimsel ve Teknik Enformasyon Enstitüsü (CISTI), yani eski Millî Bilim Kütüphanesi, Kanada'nın gelişen Bilimsel ve Teknik Enformasyon (Scientific and Technical Information — STI) hizmetleri ağıının odak noktasıdır. Sorumluluğu, STI verilerini daha önce elde edilemedikleri yerlerden derlemek, depolamak, gerialmak ve yaymaktır. Sanayi de içinde olmak üzere bilim ve teknik topluluklarına iletilen başlıca hizmetler, birleşik bir elle işletilen veya makineleştirilmiş literatür araştırma hizmeti, kütüphanelerarası ödünçverme ve maliyetine sağlamaya dayanan bir fotokopi servisidir. CISTI'nin CAN/OLE (Canadian On-Line Enquiry System / Kanada 'çevrim içi' Soru Sistemi)si aracılığı ile, bazı federal hükümet kütüphanelerinkiler de içinde, Kanada veri merkezlerinin artan bir sayısı elde edilir ve belgeler doğrudan ısmarlanabilir.

Federal yönetim bakanlıklarının pek çoğunun merkez kütüphaneleri Ottawa'dadır; ancak, Newfoundland'dan Vancouver adasına ve Güney Ontario'dan Yüksek Kutup'a kadar her il ve bölgede de şube kütüphaneleri bulunmaktadır. Gerçek rakamlar elde olmamakla birlikte, haftada en az onbeş saat çalışan görevlilerce teşkilâtlanan ve hizmet sunulan bu federal dermelerin sayısı 275'in üstündedir ve federal cezaevi ve hastanelerinkiler veya yabancı hizmetlerde bulunanlarınkiler bunların dışındadır. Kendi bakanlıklarının enformasyon ihtiyacına hizmet eden özel kütüphaneler olarak, bu kütüphanelerin genel millî sorumlulukları yoktur. Fakat, yıllar boyunca, kendi alanlarında Millî Kütüphane ile CISTI'nin dermelerini tamamlayan çok güçlü dermeler oluşturmuşlardır. Ayrıca, değiştirim yoluyla sağlanmış bulunan, bulunması güç raporlar dermeleri ile süregelen yayınlar, çoklukla, bu dermeler içinde yer alırlar. Bunların dermeleri, bu sebeple, millî birer kaynak oluşturur ve kütüphanelerden, başka kütüphaneler ile halktan gelen, artan sayıdaki belge ve bilgi isteklerini karşılamaları istenir. Cevapları, ta-

biî olarak, Bakanlıklarının hizmet felsefesini yansıtır. 1977'de incelenen 206 kütüphanenin büyük çokluğu, yüzde 50'yi aşkının beşten az görevlisi bulunduğunun bildirilmesine rağmen, dış kullanıcılara bile temel danışma hizmeti sağlamış ve pek azı bu hizmetler karşılığında para almıştır. Büyük istek, dermeyi sürdürmenin yüksek maliyeti ve daha yüksek eğitim görmüş görevlilere duyulan ihtiyaç, hükümet harcamalarında kısıntılar yapıldığı bir zamana rastlamaktadır.

Millî Kütüphane, Kanada hükümeti bakanlıklarının, şubelerinin ve bürolarının kütüphane hizmetlerini düzenlemede rol sahibidir ve, kuruluş kanununda öngörüldüğü üzere, bu düzenleme kitapların sağlanma ve kataloglanmasını, meslekî danışma, gözetim ve personel desteğini ve çağdaş depolama, gerilme ve dağıtma hizmetlerini içine alır. Üç büyük girişim, bütün Kanadalılara kütüphane hizmeti sağlanmasını amaçlayan federal kütüphane toplumu içinde, bibliyografik ve kaynağa dayalı ağın gelişmesine katkıda bulunmuştur:

İlkin, 1972-73'de federal yönetim kütüphanelerinin derme, teşkilât, görevliler ve hizmetler yönünden bir incelemesi yapıldı. İkinci olarak, bu incelemenin bir sonucu ve Millî Kütüphane Kanunu (1969) ile istenen düzenlemeyi gerçekleştirme ortamı olarak, Millî Kütüphane Müdürü her bakanlığın kütüphane baş yöneticisinin katıldığı bir Federal Kütüphaneler Kurulu kurdu. Kurul'un görevi kaynakların paylaşımını düzene koymak, ortak meseleler için hareket birliğini sağlamağa çalışmak ve federal kütüphane toplumu içinde planlamayı teşvik etmektir. Millî Kütüphane'nin sağladığı bir sekreterlik ve bir komiteler takımı aracılığı ile kataloglama, danışma hizmetleri ve teknolojideki yeni gelişmeler yanında yayım hakkı, resmî bilgilere erişim serbestliği, hizmetlerden ücret alınması, iş ölçümü gibi konular incelenir; yayınlar, seminerler, vb. bunların sonuçlarıdır. Son olarak, CISTI'nin yardımı ile Millî Kütüphane, 1979'da, ilkin Dortmund Üniversitesinde geliştirilen bir bütünleştirilmiş bağlantılı kütüphane yönetimi sistemini kabul etti ve işler duruma getirdi. DOBIS (Dortmunder Bibliothekssystem / Dortmund Kütüphane Sistemi), federal yönetim kütüphanelerini bir kaynaklar ağını oluşturmak için gerekli imkânlarla donatır. Birleşik kataloğa gelen bilgiye yer bulunması sorumluluğundaki Millî Kütüphanenin, CISTI'nin ve Parlamento Kütüphanesinin içinde bulunduğu yedi kütüphane şimdi birbirine bağlıdır ve birleşmeleri planlanmaktadır. Bilgisayar sistemli kütüphanelerin Açık Sistemlerin Karşılıklı Bağlanması modeli ile DOBIS'e bağlanabilmesi de mümkün görünüyor. Bu gelişme, Kanada içinde, merkezî olmayan bir bibliyografik ağı oluşturulması konusunda umut veriyor.

Bu bölümün önemli bir kesimi federal yönetimin millî ve özel kütüphanelerine ayrılmış olmakla birlikte, federal yönetimce, Yukon Hükümeti Kütüphane Hizmetleri Şubesi aracılığı ile, halk ve okul kütüphanesi hizmetleri de verilir. Hizmet edilen kitle, her biri kendi özel isteklerini karşılayacak bir kütüphane hizmetine ihtiyaç duyan kızılderili ve beyazlardan oluşur. 1961'de başlatılan kütüphane sistemi, toplum kurullarının buyruğu altındaki sekiz sürekli şube kütüphanesi ile gönüllülerin çalıştırdığı bir geçici kitap istasyonları topluluğundan oluşur ve, okullara yararlı bir kitaplar ve gö-

rüm-işitim materyalleri dermesi ile birlikte, madencilik ve inşaat kamplarına, kuruluşlara ve tecrit edilmiş ailelere hizmet eder. Materyaller Whitehorse'da merkezi olarak sağlanır ve kataloglanır, sonra da dağıtılır. Kütüphane Hizmetleri Şubesi, 1982'de, bütün kaynakların bibliyografik denetlenmesini sağlayacak ve yerlerini de gösterecek bilgisayarlı bir sisteme sahip olmayı beklemektedir. Kütüphanelerle işbirliği edilen geleneksel hizmetlere ek olarak, çeşitli toplumlardaki kurullar hikâye saatleri, sanat ve el işi sergileri ve özel ilgi programları düzenlemeyi üstlenirler.

Kızılderililer (yüzde 18), Eskimolar (yüzde 33) ve başkalarından (Mezeller de içinde, yüzde 48) oluşan Kuzay-Batı Arazisinin nüfusu, çoğuna ancak hava yoluyla ulaşılabilen 60 topluluk halinde dağılır. 30 kadar topluluk Hay River'de üstlenen Halk Kütüphanesi Hizmetleri sisteminin üyesidir. Bu onlara yılda üç kez düzenli kitap değiştirimi, yersel kütüphane görevlisine ücret ödenmesi ve, gerektiğinde kütüphanelerarası ödünçvermeye girerek, posta ile isteme hizmeti yetkisini verir. Ayrıca yirmi kadar geçici kitap istasyonu vardır ve hiç bir kütüphane hizmetinin bulunmadığı yerlerdeki kişiler doğrudan posta hizmetinden yararlanabilirler. Şimdi Arazi hükümetinin Eğitim Bakanlığı okullardaki görüm-işitim materyallerinden sorumludur; ancak bu sistemlerin, satınalma ve işlemlerin merkezleştirilebileceği, oturanlarının özel ihtiyaçlarını karşılayan ve kolaylıkların tekrarlanmasını önleyen bir kütüphane sisteminin geliştirilebileceği biçimde bütünleştirilmesi düşünülmektedir.

Kanada hükümeti, şimdi, ülkenin her yerindeki daireleri ve şubeleri aracılığı ile, millî kütüphaneler, bakanlıklar kütüphaneleri ve bölgelerin halk ve okul kütüphaneleri tarafından sağlanan kütüphane hizmetlerine ödenek ayırmaktadır.

3. Atlantik İllerindeki kütüphanelerin durumu *

Üç büyük Atlantik (Atlas Okyanusu) ili olan Nova Scotia, New Brunswick ve Newfoundland'ın hepsi de, halk kütüphanesi hizmetini gerçekleştirmek üzere, bölge kütüphanesi sistemini benimsemişlerdir. Bu bölge kütüphane sistemleri temelde, birden çok yersel yönetim birimini içine alan bir alana hizmet sağlamayı öngörür. Bununla birlikte, işleyişlerinde, bu üç ilin çıkarıldığı değişik yasalara dayanan ilgi çekici farklılıklar vardır. Nova Scotia'da il kütüphanesi ile bölge kütüphanesi sistemleri, Eğitim Bakanlığının aracılığında, yersel belediyeler ile il yönetimi arasındaki ortak değerlerdir. New Brunswick'te bölge sistemleri, Eğlence ve Kültür Kaynakları Bakanlığının aracılığında, belediyeler ile il yönetimlerinin sorumluluğu altındadır. Newfoundland'da kütüphane sistemi, Kültür, Eğlence ve Gençlik Bakanlığı aracılığında, il olarak finanse edilir. Atlantik illerinin en küçüğü olan Prens Edward Island'da halk kütüphanesi servisi özel bir halk kütüphanesi kanu-

* Bölümün yazarı **Norman Horrocks** Halifax (Nova Scotia)'daki Dalhousie Üniversitesi Kütüphanecilik Okulu'nun Müdürüdür.

nuna dayanılarak yürütülmez, fakat İl Eğitim Bakanlığı Bütçesindeki bir madde ile finanse edilir.

Nova Scotia'nın, ildeki 66 beledi yerleşim yerinin hepsinde oturanlara hizmet sağlayan onbir bölge kütüphanesi sistemi bulunmaktadır. Bölgelerin sekizi, birden çok belediye alanına hizmet eder, fakat Halifax ve Dartmouth şehirleri ile Halifax ilçesi yalnızca kendi belediye alanlarına hizmet götürürler. Onbir sistemin her biri, politikalarını belirleyen, görevlilerini atayan ve yıllık bütçelerini düzenleyen birer kütüphane kuruluna sahiptir. Kurulun üyeleri, ikisi il yönetiminden gelmek üzere, Belediye Meclislerince atanır. Kurul, yıllık bütçesini, Eğitim Bakanlığı üst görevlileri ile bölge kurullarının her birinin temsilcilerinden oluşan İl Kütüphane Konseyine sunar. Konsey bütçeyi inceler ve tavsiyelerini Eğitim Bakanlığına bildirir. Oranlar İl Yasama Meclisince benimsendikten sonra Kurullar, belediyelerin kendilerince sağlanan malî desteğe ek olmak üzere Eğitim Bakanlığından alacakları ödeneğin miktarından haberli kınırlar.

New Brunswick'te, şimdi toplam nüfusun yüzde 19'una hizmet sağlayan beş bölge kütüphanesi sistemi bulunmaktadır. New Brunswick Kütüphane Servisi, halk kütüphanelerinin yönetiminden sorumlu bulunan bölge kurullarına ödenek verir. İl ödenekleri, aylıklar ile kitap ve başka materyallere ilişkin carî giderlerin yüzde 100'ünü karşılar. Yapı, donatım ve sürdürme maliyetlerinden belediyeler sorumludur. İl Kütüphane Meclisinin dokuz üyesi vardır: İl Kütüphaneleri Müdürü, üç okul kütüphanesi temsilcisi ve her bölgeden bölge kütüphanesi kurulunca seçilen birer temsilci. Bölge kütüphanecileri Kurula gözlemci olarak katılırlar. İl Kütüphane Meclisi, Gençlik, Eğlence ve Kültür Bakanlığına danışmanlık yetkisi içinde hizmet görür.

Newfoundland ve Labrador'da halk kütüphanesi hizmetini tümüyle il finanse eder. Halk Kütüphaneleri Kanunu, hizmetin Kültür, Eğlence ve Gençlik Bakanlığınca yönlendirilmesini öngörür. Şimdi beş bölge kütüphanesi çalışır durumdadır. 1983 için planlanan altı kütüphane sistemi bütün il alanının kapsanmasını sağlayacaktır.

Dört il kütüphanesi, değişen derecelerde, danışma hizmetini destekleme, merkezi sağlama, kataloglama ve teknik işlemler, kütüphanecilerarası ödünçvermelerin düzenlenmesi ve görevlilerin hizmetiçi eğitimleri gibi geleneksel hizmetleri sağlar. Gelecek gelişmeler bütün nüfusu kapsama üzerinde yoğunlaşacaktır. Ek olarak, uygun hizmet alanlarında makine tekniğinin benimsenmesine özen gösteriliyor; s.g., Nova Scotia İl Kütüphanesi DOBIS sisteminin alınması için Millî Kütüphane ile bir anlaşmaya girmektedir. Newfoundland bütün gezici kütüphane servislerini, 1982-83 malî yılı sonundan başlayarak, bir İl Posta ile Kitap Sistemi lehine ortadan kaldırıyor. New Brunswick Kütüphane Meclisi Bakandan, şimdi hizmet verilmeyen taşra halkına uzanan bir hizmete sahip olmayı deneyen halk kütüphanesi servisinin tam bir incelemesini yapmasını istemiştir.

Bölgedeki akademik kütüphaneler büyüklük ve hizmette halk kütüphanelerinkinden daha değişik bir durum gösterirler. Bunlar, öğretim üyeleri

ile öğrencilere geleneksel ve toplumun üyelerine değişik ve daha aşağı de-
recede destekleyici hizmetler sağlarlar. Dış topluma verilen hizmet, bölgede
pek az özel kütüphane bulunması dolayısıyla üstlenilir. Bölgenin akademik
kütüphaneleri ile halk kütüphaneleri kendi hizmetlerini, özellikle 'çevrim içi'
araştırma hizmetlerini gözden geçiriyorlar. Bir katalog destekleme servisinin
kurulması, son yıllarda ciddi bir iş olmuştur. Bir ilk girişimin —Atlantik
Üniversiteleri Derneği/Blackwell Kuzay Amerika Projesi'nin— bırakılması
yeni bir durum değerlendirmesini gerektirmiştir. Bir çok kütüphaneler To-
ronto Üniversitesi Kütüphanesi Bilgisayar Sistemi (University of Toronto
Library Automotive System — UTLAS)'ni benimsemiştir, bazıları fiş takım-
ları için Blackwell'e dönmüştür, öbürleri ya kendi öz sistemlerini buluyor-
lar ya da mevcut sistemleri kabul ediyorlar. Akademik kütüphaneler şimdiki
fiş ve mikrofiş katalogların yerini alacak bir 'çevrim içi' katalog biçimi için
imkânlar araştırmaktadırlar. Kolaylaştırılmış kütüphanelerarası ödünçverme
sistemlerinin ek gücüne sahip olacak bir hizmet, bölgedeki akademik kü-
tüphanelerin bütçeleri tümüyle değilse bile büyük ölçüde kısıntıya uğramış
iken, büyük bir iştir.

Okul kütüphaneleri son zamanlarda hem New Brunswick'te, hem de
Nova Scotia'da inceleme konusu olmuştur. New Brunswick'te Okul Kütüp-
haneleri Hakkında Uzmanlar Raporunun 1977'de yayımlanması, bu ildeki
okul kütüphanesi hizmetlerinin genişleme ve gelişmesine yol açacağı umu-
lan, il seviyesindeki önemli kararlara önderlik etmiştir. İl Kütüphanesinin
okul kütüphanesi personeline, okul kurulu görevlilerine ve eğitimcilere da-
nışmanlık hizmeti sağladığı Nova Scotia'da, son iki İl Hükümeti raporu ge-
lecekteki gelişmeleri etkileyebilir. Halk Eğitimi Maliyesine İlişkin Walker
Raporu ile Eğitim Bakanlığı'nın Okul Kütüphaneleri Hakkında Uzmanlar
Raporu okul kütüphanelerinin durumuna yöneliktir. Dört ilin hepsinde, Ka-
nada Okul Kütüphanesi Derneğince tavsiye edilen standartlara ulaşmak için
okul kütüphanesi imkânlarında ilgi çekici gelişmelere ihtiyaç vardır.

Önce belirtildiği gibi, Atlantik İllerinde, Nova Scotia'daki Halifax/Dart-
mouth metropoliten alanının yer aldığı yoğun kesimde bulunan bir kaç özel
kütüphane vardır. Bu kütüphanelerin büyük kesimi federal veya il hükümet
dairelerine hizmet eder. Çoğu bilimsel ve teknik alanlara hizmet sunan ol-
dukça küçük dermelerdir. Bununla birlikte, Bedford Oşinografi Enstitüsü
(Bedford Institute of Oceanography, Bedford, Nova Scotia)'nünki gibi bazı
örneklerde, kütüphanenin özel niteliği, onun gerçek büyüklüğüne önemli bir
oransızlık katar. Nova Scotia ve New Brunswick'in yasama kütüphaneleri
kendi alanlarında dikkat çekicidir.

Kütüphane yapısı çalışmalarının az olması, mevcut genel ekonomik du-
rum dolayısıyla, şaşırtıcı değildir. Bununla birlikte, son on yıl içinde, Ha-
lifax (Nova Scotia)'daki Saint Mary Üniversitesi Charlottetown (Prince Ed-
ward Island)'daki Prince Edward Island Üniversitesi, Sydney (Nova Sco-
tia)'deki Cape Breton Koleji ve Church Point (Nova Scotia)'deki Ünivesité
Sainte-Anne'de yeni üniversite binaları inşa edilmiştir. Newfoundland'ın Me-
morial University of Saint John's'unda yeni bir kütüphane yapılmaktadır.

Saint John (New Brunswick)'da yeni bir halk kütüphanesi yapısı inşa halindedir. Nova Scotia'daki Halifax City Memorial Library son zamanlarda yoğun onarımlara girişmiştir ve, öte yanda Nova Scotia İl Kütüphanesi uyarlanmış yerlere yeniden yerleştirilmiştir. Dartmouth (Nova Scotia) şehri, bir kültür merkezinin parçası durumundaki yeni bir merkezî kütüphane imkânını dikkate alıyor.

Dört Atlantik ili, kütüphane hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde resmî veya resmî olmayan işbirliğini ve görüş alışverişini kolaylaştıran coğrafi bir birim oluşturur. İl kütüphane servislerinin müdürleri, karşılıklı çıkarlarına ilişkin hususları tartışmak üzere yıl boyunca toplanabilirler ve toplanmaktadırlar. Akademik kütüphaneciler, toplantıları için düzen sağlamak üzere Atlantik Kolej ve Üniversite Kütüphanecileri Derneği (Association of Atlantic College and University Librarians)'ni kurmuşlardır. Atlantik İlleri Kütüphane Derneği (Atlantic Provinces Library Association — APLA), bütün kütüphane türlerinden kütüphanecilerin, sırası ile bölgenin çeşitli kesimlerinde yapılan yıllık konferanslarda bir araya gelmeleri fırsatını sağlar. APLA Committee structure ve O'nun *Bulletin*'i daha çok işbirliği ve görüş alışverişini gerçekleştirir. Atlantik İllerindeki nitelikli kütüphaneci ihtiyacını kısmen karşılamak üzere Halifax'taki Dalhousie Üniversitesinde, 1969'da kurulan Kütüphanecilik Fakültesi (School of Library Service), amaçlarından biri olarak, bölgedeki kütüphaneci ve mütevelliler için sürekli eğitim fırsatları da sağlar. Bu sürekli eğitim rolü, Onun, Atlantik İllerinde faaliyette bulunan başka yersel, il çapında veya millî derneklerle paylaştığı bir husustur.

4. Çağdaş Quebec'teki Kütüphaneler *

Büyükölçekte Kanada illerinin birincisi olan Quebec, nüfus bakımından (6.300.000 kişi), Ontario'dan sonra, ikincisidir. Quebec'in nüfusu şu dil gruplarına ayrılır: Yüzde 81'i Fransız soylu, yüzde 10'u Anglo-Sakson soylu, geriye kalan yüzde 9'u değişik etnik topluluklar (İtalyanlar, Yunanlar, Portekizliler, Haitililer, Amerikan Kızılderilileri, Eskimo'lar, vb.).

Quebec'in Fransızca konuşanları arasında değişik kütüphane türlerinin tutarlı ve sürekli gelişmesi geç, ancak 1950 ve 1960'larda, başlayabilmiştir. Yirminci Yüzyılın ilk yarısında, Quebec'in İngilizce konuşan toplumu halk kütüphaneleri ve özel kütüphanelerden ve McGill Üniversitesinin büyük kütüphanesinden yararlanırken, Fransızca konuşanları hâlâ mahalle kütüphanelerini kullanıyor ve çoklukla kişisel girişimlere güveniyorlardı. II. Dünya Harbinden hemen sonraki on yıllarda, Quebec kütüphane sisteminde ilgi çekici bir oluşturma, çağdaşlaştırma ve kıta standartlarına uydurma çabası görüldü.

Quebec'te öğretim dilleri İngilizce olan üç üniversite, yani Montreal'deki McGill ve Concordia ile Eastern Township'teki Bishop's üniversiteleri ya-

* Bölümün yazarı Marcel Lajeunesse, Montreal Üniversitesi Kütüphanecilik Okulu profesörüdür.

nında dört de Fransızca öğretim yapan üniversite vardır: Université de Montréal ve başlıca bağlı okulları olan Ecole Polytechnique (Politeknik Yüksek Okulu) ve Ecole des hautes études commerciales (Ticari Bilimler Yüksek Okulu), Quebec'teki Université Laval, Université de Sherbrooke ve yalnızca Quebec'teki Devlet Üniversitesi ile işbirliği eden bir şebeke: Montreal, Trois-Rivières, Chicoutimi, Rimouski, Hull ve Rouyn'daki şubeleri ile Université du Québec ve uzmanlaşmış yüksek okul ve enstitüler (Ecole nationale d'administration public [Kamu Yönetimi Millî Okulu], Institut national de la recherche scientifique [Bilimsel Araştırmalar Millî Enstitüsü], Institut Armand-Flappier [Armand-Flappier Enstitüsü], Ecole de technologie supérieure [Yüksek Teknoloji Okulu] ve Télé-université [Açık Üniversite]).

Üniversite kütüphaneleri 9.000.000 belge ile 150.000 kullanıcıya hizmet eder. Bazılarına yılda 400.000 yeni belge eklenir. Bu kuruluşlarda 420'yi aşkın kütüphaneci çalışır. Quebec üniversiteleri toplam bütçelerinin yüzde 5,5'ini kütüphane giderlerine ayırırlar. Bunlar, 1964'ten beri Quebec Üniversiteleri Rektör ve Başkanları Konferansı (CREPUQ)'nın Kütüphane Altkomitesi olarak toplanırlar ve meselelerini tartışırlar.

Üniversite kütüphanelerinin yöneticileri, 1969'dan bu yana, karşılıklı görüşmeye süreklilik kazandıran ve bütün ortak tasarıları belgelendiren bir araştırmacı çalıştırmaktadırlar. Komite çalışmaları ve genel işler yanında, Üniversite Kütüphaneleri Altkomitesi, kütüphanelerarası ödünçverme hizmeti (Quebec Universities Interlibrary Loans)'ni harekete geçirdi ve şimdi çalıştırıyor; ortak bir 'çevrim içi' kataloglama sistemi (TELECAT-UNICAT)'ni denedi. Yine Altkomite, bir seyrek incelenen belgelerin ortak depolanması projesine ilgi duydu. Altkomite toplantılarına Bibliothèque nationale du Québec (Quebec Millî Kütüphanesi)'in de alınması, Quebec'in dokümantasyon alanındaki, özellikle, özel derme envanterleri, müracaat eserleri ve mikro-reproduksiyon ile ilgili meselelerine daha büyük ve elle tutulur bir şekilde nüfuz edilmesine izin veriyor.

Quebec, üniversiteden önce toplum koleji (community college)'ne girmenin mecburî olduğu tek ildir. 46 (42'si Fransızca, 4'ü İngilizce öğretim yapan) halk kolejinde programlar iki yıllıktır ve üniversite yolunu açar, ya da bunlar teknisyen olarak iş pazarına girmeyi sağlayan üç yıllık öğretim verirler. 1960'ların başında kolejler, Quebec kütüphanelerinin yenilenmesine hız katırlar. Yirmisekiz özel kuruluş da kolej öğretim programı uygulamaktadır. «Library (kütüphane),» «media centre (gereç merkezi),» «Didactic Recourse Centre (Öğretici Kaynak Merkezi),» «Educational Resource Centre (Eğitim Kaynağı Merkezi),» «Documentation Centre (Dokümantasyon Merkezi)» gibi değişik sanlar taşıyan kolej kütüphanelerinin 175.000 kullanıcısı, depolarında 470.000 kadar belgesel parçaya sahiptir, ki bunlara yıllık 200.000'den çok belge (kitaplar, görüm-işitim araçları, mikrometinler, vb.) eklenir. Görevli olarak halk kolejlerinde 111 ve özel kolejlerde 33 meslekten kütüphaneci çalışır. 1960'larda, Quebec kolejleri Centrale des Bibliothèques (Kütüphaneler Merkezi) adında bir hizmetler (kataloglama ve sınıflama, Fransızca süreli yayınların dizinlenmesi, genel ve özel bibliyografik gereçler) konsorsiyumu

oluşturdular. Ayrıca bunlar Ministère de l'Education (Eğitim Bakanlığı)'un Service général des moyens d'enseignement (Öğretim Araçları Genel Servisi)'deki kolej kütüphaneleri uzmanının çalışmalarından yararlanırlar. Son olarak, kolej kütüphaneleri, bu son yıllarda, hizmetlerinin değerlendirilmesine ilişkin ilgi çekici araştırmalar gerçekleştirmişlerdir.

Okul kütüphanelerine sınırlama koymak zordur: İstatistikler, öteki kütüphane türlerinin göre daha az standarddır. Okul kütüphaneleri yersel veya bölgesel okul yetkililerine bağlıdır. Bu merkezi olmayış, öteki eğitim kütüphanelerinden daha çok bir başıboşluğa yol açar. 350 kadar orta-Okul kütüphanesinin 6.000.000'u aşkın belge (kitaplar, süreli yayınlar, görüme-İşitim gereçleri, vb.) içerdiği ve bin ilkokulun 2.000.000 belge kadar bir dermeye sahip bulunduğu söylenebilir.

Quebec, Aralık 1959'da, gerçek bir halk kütüphanesi kanunu yasalaştıran son Kanada ili oldu. Bu kanun iki bağımsız kuruluş yarattı: Bir inceleme ve danışma kurulu olan Commission des bibliothèques publiques du Québec (Quebec Halk Kütüphaneleri Komisyonu) ve bir Müdürün yönetimindeki yönetici kurul olan Service des bibliothèques publiques (Halk Kütüphaneleri Servisi). Service des bibliothèques publiques standartlar yayımlamış, yardım programları oluşturmuş, hükümet için bir halk kütüphaneleri şebekesinin geliştirilmesine ilişkin bir rapor hazırlamış, özel incelemeler yaptırmış (özellikle, Montreal bölgesine ilişkin Denis-Aubry raporu)¹, kütüphaneler kurulması konusunda Quebec belediyelerine danışmanlık etmiştir. Şimdilerde 150 meslek öğrenimi görmüş kütüphaneci çalıştıran 119 şehir ve kasaba kütüphanesi 5.530.000 ciltlik dermeye sahiptir; buna karşılık kırkık bölge-lerdeki 450'yi aşkın bağlı kütüphaneye hizmet eden on bölge kütüphanesi, «bibliothèques centrales de prêt,» yalnızca 16 meslek öğrenimi görmüş kütüphaneci ile 1.200.000 cilt esere sahip bulunmaktadır. Quebec halkının dörtte üçüne halk kütüphanesi ile hizmet edilir. Buna rağmen, halka hizmette büyük bir dengesizlik vardır: Nüfusu 5.000'den az olan kasabalarda yaşayan halkın ancak yüzde 30,3'üne karşılık, nüfusu 5.000'den çok olan şehir ve kasabalarda yaşayan halkın yüzde 90,7'si bir halk kütüphanesinin hizmetinden yararlanır. Genel okuma alanındaki çaba ve ortamların gelişmesi, çağdaş Quebec'teki katı bir kültür politikasının biçimlendirilmesinde büyük bir sorun ortaya çıkarır: Nerede yaşarsa yaşasın her yurttaşa ve aynı zamanda özel okuyuculara (engellilere, yaşlılara, hastahanelere, sanayie) nitelikli hizmet sağlamak.

Montreal, özellikle bayındırlık, ulaşım, hayvancılık, haberleşme, bankacılık, sigortacılık, mühendislik, eczacılık araştırmaları ve hukuk alanlarındaki bir çok büyük kütüphanenin yerleşme yeridir. Büyük uzmanlık hastaneleri ile McGill ve Montreal üniversitelerinin öğretim hastanelerinde onbeş kadar tıp kütüphanesi bulunmaktadır. Bunlara Milletlerarası Sivil Hava-cılık Teşkilâtı gibi milletlerarası kuruluşlar ile Millî Film Kurulu, Radio -Canada ve Teleglobe gibi federal hükümet kütüphaneleri de eklenebilir. Quebec ili yönetiminin yerleşme yeri olan Quebec City ile Quebec'teki en önemli şehir olan Montreal'de kırk kadar kütüphane ve dokümantasyon

merkezi, bir bakanlık, hükümet dairesi veya kumpanyanın yönetimi altındadır. Bu özel kütüphanelerin dermeleri, 2.000.000 kadar belge olarak tahmin edilmektedir.

Assemblée nationale de Québec (Quebec Milli Meclisi) Kütüphanesi, Quebec kütüphanelerinin en eski ve zenginlerinden biridir (yaklaşık 700.000 belge). Dermesi, esas itibarıyla, hukuk eserlerini, yasama metinlerini, millî ve milletlerarası hükümet belgelerini, yasamacılara, bunların sivil yardımcılara ve araştırma topluluklarına yardımcı olan danışma eserlerini içine alır. Ayrıca, ilgi çekici bir gazeteler ve süreli yayınlar dermesine de sahiptir.

Bibliothèque nationale de Québec (Quebec Millî Kütüphanesi) 1967'de kuruldu. Bu önemli kütüphane, Quebec (Laurentiana)'te basılan her kitabın derlemesinden yararlanır ve Quebec'le ilgili yayınları edinir. 1968'den beri güncel *Bibliographie du Québec* (Quebec Bibliyografyası)'i yayımlıyor ve 1821-1967 yıllarını içine alan geriye dönük bibliyografyaya başlamış bulunuyor. Şimdi, Bibliothèque de Québec, eski Quebec metaryalleri (1764-1820)'nin bir envanterini yapmakta; ayrıca bir de süreli yayınlar dizini (RADAR) yayımlamaktadır. Her millî kütüphane için tabii olan saklama rolüne ek olarak, sergiler, bibliyografyalar ve değişik danışma araçları aracılığı ile Quebec bibliyografik mirasını gözler önüne sermektedir. Danışma eserleri takımları, Quebec'te ve başka yerlerde yayımlanan gazete ve süreli yayımlar bakımlarından zengin olan dermesi, yazmalar dermesi dışında, 1.150.000 belgeyi içinen alır.

Quebec kütüphanelerinin büyük kısmı son zamanlarda kuruldu ve bu yüzden dermeleri çok büyük değildir. Quebec halkı, değişik kütüphanelerde olmak üzere, kişi başına beş kitaba erişmiştir; bunların dördü, okul seçimli oldukları için, kullanılmazdır. Bu, Quebec halk kütüphanelerine daha çok yatırım yapmanın önemini ve büyük gerekliliğini açıkça ortaya koyar.

Kütüphanelerin giderek gelişmesi için uygun olan yıllarda bulunmuyoruz. «Stagflation», (harcamalarda güncel bir azalma olmadığı zaman) hükümetlerden, öğretim kuruluşlarından, yarı-halk kuruluşlarından kamu harcamaları üzerine gelen sınırlamalar, donan meslekî güç, donan bütçeler ve çoklukla azalan sağlama bütçeleri etkisi yaratmıştır. Bu politikanın sonucu olarak, gelecek bir kaç yıl içinde, güncelliğini yitirmiş dermeler ortaya çıkacak. Bu meselenin farkında olan Quebec'li kütüphaneciler, bir kaç yıldır, planlı bir gelişmeye ve Quebec'teki belgesel enformasyon hizmetlerinin koordinasyonuna olan ihtiyacı ortaya koymuşlardır. Bu Quebec'i, birleşmiş bir belgesel enformasyon sistemini oluşturmaya zorlamıştır. Eğitim ve kültürün illerin hakkı olduğu Kanada'da bu, Quebec hükümetinin gerçek yardımı olmadan gerçekleştirilemez. Kütüphane ve Enformasyon Hizmetleri Millî Komisyonunun O'nu faaliyetinin bir gereği saymasından sonra, Quebec'te yaşayan herkesin, kendi kişisel yetiştirme ve gelişimi, ve toplumun ilerlemesi için, kişisel ihtiyaçlarına göre, millî zenginliğe gerçekçi ve amelî bir yaklaşım hakkına kesinlikle sahip bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu, gelecek on yılının başlıca amacı olacaktır.

5. Ontario'daki kütüphaneler *

Ontario Avrupalı ilk ziyaretçilerini Fransa'dan kabul etmiştir; fakat, 1776'daki Amerikan İhtilâlinin sonrasına kadar, Avrupalılar büyük çapta yerleşmemişlerdi. O tarihten başlayarak nüfusu, çoğunu İngilizce konuşan göçmenler oluşturmak üzere, 8,5 milyon kişiye ulaşmıştır.

Ontario, İspanya ile Fransa'nın ortak büyüklüğünde bir alanı kapsar. Doğudan batıya, ABD sınırı boyunca, Delhi ile Kalküta arasına eşit bir mesafe uzanır. Kuzay'da Hudson's Bay (Hudson Körfezi) ve Kutub'a ulaşır. İl madenler, hidroelektrik enerji, selüloz hamuru ve kâğıt ile başka tabii kaynaklar bakımından zengindir. Nüfusu, başlangıçta taşralı, şimdi ise hemen hemen tümüyle şehirli olan 50'den çok milliyet ile temsil edilir.

Üniversite, okul ve halk kütüphanelerinin, daima büyüyen nüfusa kapıların iyi kullanılan ve geniş bir alanını açması sonucunda, Ontario'da yüzelli yıla yakındır her seviyedeki halka eğitim hizmetleri sağlanabilmektedir. İl boyunca dağılmış olan üniversite kütüphanelerinde 20 milyonu aşkın kitap saklanmaktadır.

Ryerson Politeknik Enstitüsü, Ontario Sanat Koleji, Ontario Eğitim Araştırmaları Enstitüsü gibi değişik başka kurumlarla birlikte ilin yardım ettiği onbeş üniversite vardır; hepsi de yüksek öğretim kuruluşlarındaki iyi düzenlenmiş ve çok kullanılan bir kütüphaneler ağına katkıda bulunurlar. Altı ayrı üniversitenin birliği olan Toronto Üniversitesi Kütüphane Sistemi, sayısı 100.000'den çok olan Doğu Asya dermesi gibi, önemli bölüm dermelerini içerir. İldeki üniversite kütüphaneleri görevliler ve materyaller için yılda 70 milyon dolar harcarlar. Bu cömertlikten Toronto üniversitesine düşen 15 milyon dolarlık pay, Onun ilin bütün kısımlarına yayılan bilim çalışmaları için yıllarca kullanılmış olan son derecede özel dermeler edinmesine imkân verir.

Ontario üniversitelerinin kütüphaneleri, her yıl bir milyona yakın kitap ve başka materyal sağlarlar; bunların yüzde 80'ini Kanada dışında yayımlanan kitaplar oluşturur. Üniversite kütüphanelerinde 2.800'i aşkın görevli çalışır, bunların 350'si meslekten kütüphanecilerdir.

İlin kolejleri, hükümetin finanse ettiği 18 Uygulamalı Sanatlar ve Teknoloji Koleji (Colleges of Applied Arts and Technology — CAATS) ve başka ortaöğretim sonrası yetiştirme ve eğitim kurumları ile birlikte özel tür kolejleri içine alır. Kamuya ait ve özel otuzbeş kolejin kütüphaneleri 1,7 milyondan çok kitabı bir araya getirir ve 100'ün üstünde meslekten kütüphaneci ile 350 başka kütüphane görevlisinin hizmetinden yararlanır. Kolej kütüphanelerinin hepsi, her yıl 10 milyon doların üstünde harcama yaparlar ve öğrencileri ile öğretim üyelerinin kullanımı için 150.000 cildi aşkın materyal sağlarlar.

* Bölümün yazarı Harry Campbell, IFLA'nın şeref üyesi ve Toronto Halk Kütüphanesi'nin eski Başkütüphanecisidir.

Eğitim sisteminin daha alt dereceleri olan ilk ve orta dereceli okullar yuz yılı aşan bir kütüphane geleneği ile öğünmektedirler. 1.800 öğretmen-kütüphaneci, 4.500 okul kütüphanesinin 25 milyondan çok ciltlik dermelerini yönetir. Ontario, görevliler ve materyal sağlama için yılda 12 milyon dolar harcayarak, yüzde sekseni hem merkezi hem de sınıf dermelerini sürdüren okul sistemlerinde, öğrenci başına 15 kitaplık bir ortalamaı gerçekteştirir.

Ontario'nun halk kütüphaneleri resmı başlangıclarını 1882'de yaptılar. Bunlar yurttaşlara sağlanan en önemli vergi destekli kütüphane hizmetleridir. 1981'de halk kütüphaneleri, kişi başına 17,60'dan çok doları temsil eden 150 milyon doları aşkın harcama yaptılar. Bu kuruluşlar 25 milyonun üstünde kitap veya başka materyal sağlayıp 58 milyon ödünç verdiler. Ontario'nun il yönetimi, halk kütüphanelerinin bütçelerine 25 milyon, veya kişi başına yaklaşık 3,00 dolar katkıda bulundu. Geri kalanı, vergi desteği ile, kendi toplulukları içinde, yurttaşlarca sağlandı.

Halk kütüphanelerinin yönetilmesinde yurttaş ilgisi Ontario kütüphanelerinin bir özelliğidir. Yurttaşlar, bağımsız yönetim kurullarına ve mütevellı heyetlerine toplumun üç grupunca, belediye meclisleri, katolik ayrı okul kurulları ve halk okulları kurulları tarafından atanır. Son yıllarda, belediye meclisi üyeleri bu kütüphane yönetimi biçimini, kütüphanelerin ihtiyacları için bu meclislerin oy vermesinin istendiği, fakat kütüphane politikalarının veya bu politikaların maliyetlerinin belirlenmesi konusunda hiç bir doğrudan denetleme bulunmadığını söz konusu ederek eleştirmişlerdir.

Ontario'daki 900'ü aşkın halk kütüphanesi, 1967'deki Ontario Halk Kütüphaneleri Kanunu değişikliği uyarınca kurulan 14 bölge sistemi içinde toplanır. İl yönetimi geçen yıl, kütüphanelerin mevcut hukuki, mali, yapısal ve teşkilâtla ilgili düzenlemelerini incelemeyi amaçlayan bir Halk Kütüphaneleri Program Gözdengeçirimi'ni ortaya koydu. Çalışmalar; esnek il mali yardımları, araştırma ve geliştirme yeteneği ve gelecek için etkili programlar plânlanması gibi alanlar üzerinde yoğunlaşıyor.

Bazı Ontario halk kütüphaneleri dermelerinde Kanada materyallerine ağırlık vermedikleri ve Fransızca materyallerle çok dilli materyallere az ilgi gösterdikleri için eleştirilmişlerdir. Sonuç olarak, Kanada yazarlarının daha çok kitabını almak, Fransızca konuşan görevliler çalıştırmak ve Ontario halkının dile ilişkin yapısını daha iyi yansıtmak üzere Çince, İtalyanca, Portekizce, Hintçe, Yunanca ve başka dillerdeki materyallere harcanan miktarı artırmak için çaba harcanmaktadır. Ontario'da halkın halk kütüphanelerini kullanma oranı yüksektir. Yetişkinlerin halk kütüphanelerini kullanmasına ilişkin bir 1975 araştırması, cevap verenlerin yüzde 33,1'inin o yıl bir halk kütüphanesine gittiğini göstermiştir. Bu, oranın yüzde 38,8 olduğu British Columbia'dakinden sonra, Kanada'daki en yüksek ikinci kullanım oranı idi. 1977'de yetişkinler Ontario'daki kütüphanelere toplam 6.369.268 ziyaret yaptılar ve soruşturma yapılan yetişkinlerin yüzde 46'sı kütüphaneleri kullanmış olduklarını söylediler. Bu da, yetişkin ziyaretçiler oranının yüzde 49,5'e ulaştığı British Columbia'dan sonraki en yüksek ikinci orandı. Kullanım oranı Ontario'nun metropoliten şehir alanlarında en

yüksek derecededir. Metropolitan Toronto, kütüphanelerini ziyaret etmiş bulunan cevapçuların yüzde 52,7'si ile yolun önündedir. Sonraki en yüksek oranlı metropoliten alanlar, yüzde 48'er ile Hamilton ve London idiler.

Geçen on yıllar süresince şehirlerde ve kırsal alanlarda bir çok yeni halk kütüphaneleri kurulmuştur. Her yıl, ortalama 15 yeni kütüphane binası yapılmıştır. Bunların bazıları, Metro Toronto Merkez Kütüphanesi ve Hamilton Halk Kütüphanesi gibi, çok büyük ölçüde pahalıya, 25 milyon dolardan fazlasına mal oldu.

İl'de özel bürolara, iş hayatına ve hükûmete hizmet eden 540 kadar özel kütüphane bulunmaktadır. Bunların büyük çoğu Ontario'nun büyük şehir merkezlerine, Toronto, Ottawa, Hamilton, London, Windsor'a yerleşmiştir. Ontario yönetimi, merkez şehri olan Toronto'da bir ana Yasama Danışma Kütüphanesi çalıştırır ve il alanında 45'in üstünde bakanlık kütüphanesi ve enformasyon servisi vardır. Özel kütüphaneler, yüzde 75'ten çoğu 1945'ten başlayarak ve yüzde 35'i 1960'dan başlayarak kurulmuş olarak, haylice gençtir. Ontario'daki özel kütüphanelerin yüzde 40'ı hükûmet dairelerine bağlıdır ve geriye kalanlar ticarî ve sınaî firmalar ile meslek dernekleri veya başka özel kuruluşlar arasında, hemen hemen eşit olarak bölünür.

Özel kütüphaneler, danışma ve dinlenme hizmetleri için bilgisayara dayalı mekanik metodları benimsemiştir ve şimdi Kanada, Amerika ve Avrupa üreticileri tarafından sağlanan 'çevrim içi' bilgisayar enformasyon hizmetlerinden yoğunlukla yararlanmaktadır.

Şu anda Ontario kütüphanelerini karakterize edebilecek bir şey, bu maliyetin etkili olduğu yönetimdir. Hizmetlerin çağdaşlaştırılmasına, görevliler ile kullanıcıların teknik ve iletişime dayalı bilgilerinin artmasına da son derece önem verilir. İyileştirilmiş yönetim metodları ile hizmet dağıtımındaki yüksek gelişmişlik derecesi, il yurttaşlarının il kütüphanelerinde bulunabilen bilgi, eğlence ve kültür materyalleri zenginliğine kolay ve kesin ulaşımını sağlayacaktır. Böylece, kütüphanelerdeki en ilgi çekici yatırım, onları ilk plana çıkaran Ontario halkına geri verilmiş olacaktır.

Oldukça geniş toprak alanı, kıt nüfusu, yüksek şehir yoğunluğu ve uzun kişisel eğitim gelişmesi geleneği ile Ontario, iletişimi zengin bir toplumdur. İl, iletişim sistemlerinin çoğu ile karakterize edilir ve her kütüphanenin rolü, kütüphanelerin genel ve özel iletişim tayfları içinde, öteki kuruluşlarla olan karşılıklı hareketlerinden etkilenir.

Bu, bütünleştirilmiş bir kütüphane kaynakları sisteminden daha çok, bir ayrı ve bağımsız kütüphane ve enformasyon şebekeleri kalabalığı anlamını taşımıştır. Kanada'da bir enformasyon politikası oluşturma konusunda az şey yapılmıştır. Bunun sonucu olarak her il, olabildiğince, kendisinininkini oluşturmak zorunda kalmıştır. Toronto Üniversitesi Kütüphane Otomasyon Sistemleri (University of Toronto Library Automation Systems — UTLAS)'nin doğuşu, Ontario kütüphanelerinde gelişmiş olan yeni bir teşkilâtî ve teknik odağın büyümesinin bir örneğidir. UTLAS, Toronto Üniversitesinin teknik hizmet birimi olarak, oldukça mütevazı bir başlangıç yaptı, fakat dünya

çapında bir kütüphane pazarına hizmet eden, kamuca desteklenen bir bibliyografik depolama ve gerilme kurumu oldu. Şimdi O, Ontario ile bir kısım Kanada'da kütüphane alanının temelini oluşturmaktadır. UTLAS, Ontario'nun, güç ve enerjisini kendi ortak kütüphane kaynaklarının halk hizmetinde kullanılmasına verme isteğinin iyi bir örneğidir. Bu, yetişkinler ve çocuklar için evlere ve okullara doğrudan bağlı hatla dağıtılan hizmet, eğlence ve bilgi kolaylıkları için ücret olarak değişebilir.

Ontario'da gelecek kütüphane politikasının gelişmesi, enformasyon hizmet ve kaynaklarından yararlanacak kişisel ve genel sektörler arasında bir denge kurmak için çaba göstermeği sürdürecektir gibidir. Bu görüş geçerliğini korursa, kütüphane enformasyon şebekesinin önemli ve gerekli bir bütüncü olmaktan devam edecek fakat, kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak isterse, biçim ve işleyişi oldukça farklı olacaktır.

6. Ova illerindeki kütüphaneler*

Ova illerinin** en doğusundaki Manitoba ilinin kütüphaneleri, en çok kayırlan illerdeki kütüphane gelişmesine ayak uydurmayı başaramamışlardır. İle, ikisi merkez Winnipeg'de, biri Brandon'un taşra merkezinde bulunan üç üniversite ile hizmet edilmektedir. Yetersiz bütçeler, zayıf fiziksel imkânlar ve zorlu bir kuruluş bağımsızlığı tarihi, bu kuruluşlardaki kütüphanelerin büyüme evrelerindeki başlıca engeller olmuşlardır. Üniversitelerin en büyüğü olan Manitoba Üniversitesi, bir kütüphane binası programını pek yakınlarda tamamlamıştır; ancak, yine de eşit büyüklükteki başka üniversitelerce ulaşılan seviyenin altında kalmaktadır. Üç il üniversitesinin hepsi de, amaçları bilgi değiştirimi ve kütüphanelerarası ödünç verme çalışmalarını kolaylaştırma olan bir Ova Bölge Topluluğu'nun üyesidirler.

Halk kütüphanelerinde durum çok daha iyidir. Uzun mesafeler, nüfus azlığı, sert kış ve zayıf mali destek, ilin bir çok kesimlerinde aşılmaz güçlükler yaratmıştır. 1977'de Winnipeg şehri uzun süre beklenmiş, çağdaş, yeni bir merkez kütüphanesi açtı. Hemen ardından Metropolitan Winnipeg'deki altı bağımsız halk kütüphanesi tek sistem içinde birleştirildi. Bu 1979'da tamamlandı. İlin kuzay kesimlerindeki şehirler, başarılı şekilde kendi büyüklüklerine uygun iyi kütüphaneler geliştirmişlerdir, fakat bölgesel gelişme il önderliğinden ve mali desteğinden yoksun kalmıştır. Bu il kütüphaneleri servisi küçük kütüphaneler için bazı destekler sağlamaktadır ve bir halk kütüphanesi geliştirme planı yapma girişimine ilişkin çalışmalar yürütmektedir. İl ödeneklerindeki bir artış hizmetleri bir ölçüde iyileştirebilirse de bu anda hiç bir ağ düzenlemesi ilerlememektedir.

* Bölümün yazarı John E. Dutton, Calgary (Alberta)'deki Calgary Halk Kütüphanesi'nin müdürüdür.

** 'Ova illeri' deyişi, İngilizce'deki 'Prairie provinces'in karşılığı olarak kullanılmaktadır. Prairie, çayırılık, ağaçsız geniş kır anlamına gelen, Türkçede de tam karşılığı bulunmayan Fransızca asıllı bir kelimedir.

İldeki okul kütüphaneleri, il Eğitim Bakanlığı kütüphanesinin danışma hizmetini sağlamıştır. Okul kütüphanelerine ilişkin kütüphane ödenekleri, son zamanlarda blok ödeneklerin tercih edilmesiyle, düşürülmüştür. Merkezî Bakanlık, isteğe bağlı olarak, ildeki bütün okullara filmler sağlamaktadır. Hizmetlerin seviye ve standartları, il boyunca, büyük ölçüde değişir.

Winnipeg'de, oldukça bağımsız çalışan bir takım il yönetimi kütüphaneleri bulunmaktadır. Bu, Yasama Kütüphanesinden bir hükümet dairesi bölümü olan küçük hizmet kütüphanelerine kadar uzanır. Şimdi, İl Veri İşlem Merkezince, bütün hükümet kütüphaneleri için bilgisayara dayalı bir sistem oluşturmak üzere bir plan geliştiriliyor.

Batıya hareket edildiğinde, Saskatchewan'daki kütüphaneler çok daha iyidir. İki üniversite vardır: Saskatoon'daki Saskatchewan Üniversitesi ile Regina Üniversitesi. Önceki, büyüklüğünün sonucu olan milli bir üne sahiptir ve yıllardır elektronik uygulamalarda önder olmuştur. Regina Üniversitesi, büyüme halinde olan, daha küçük ve daha yeni bir kuruluştur. İkisi arasında, kütüphanelerarası ödünçvermenin geleneksel seviyelerinde ve enformasyonun süreli soruşturma ve değiştiriminde işbirliği vardır.

Saskatchewan'daki halk kütüphaneleri yıllardır bölgede önder olmuşlardır. Bölge kütüphaneleri düzenli ve sistemli bir biçimde gelişmiştir; öyle ki, ildeki kütüphane hizmetlerinin iyi bir genel seviyesi vardır. Bu, İl Kütüphanesinin sağladığı dinamik önderliğin bir sonucudur. Çevre danışmanları aracılığında merkezî kataloglama, danışma ve kütüphanelerarası ödünçverme hizmetleri, yüksek standartlar oluşturulmuştur. Ayrıca kütüphane hizmeti için bir plan düşünülmüş ve gerçekleştirilmiştir. İki büyük merkez olan Saskatoon ve Regina, il planlamasına aktif olarak katılan iyi kütüphanelere sahiptirler. Ortak çabalara bir birleşik (toplu) katalog büyük ölçüde yardımcı olur. Şimdi kaynakların paylaşılmasını kolaylaştıracak olan il çapında merkezileştirilmiş bir bilgisayara dayalı kataloglama için planlar yapılmaktadır. Son yıllarda halk kütüphaneleri il tarafından iyi desteklenmiştir ve ilden mahallî kütüphanelere bazı hizmetlerin sağlanması, doğrudan hizmet fonlarını serbest bırakmıştır.

İldeki okul kütüphanelerinin durumu pek iyi değildir. Hizmetlerinin seviye ve standartları okul bölgesinden okul bölgesine değişir. Bazı topluluklarda okullar ile halk kütüphaneleri arasında bir işbirliği bulunmakla birlikte, okullar halk kütüphaneleri ağı kapalı örgütünün dışında bırakılmışlardır.

Özel kütüphaneler aşağı yukarı il yönetimi daireleri ile sınırlanmış ve iki büyük merkezde toplanmıştır. İl Kütüphanesinin önderliği, ildeki başka bütün kütüphane çalışmalarına çok güçlü bir işbirliği ve paylaşım ağırlığı bulunması şeklinde yansımıştır. Bu düzenlemeler çeşitli kütüphane türlerini içine alan bir sözleşme içinde biçimlendirilemez, ancak kaynakların paylaşımında aynı derecede etkilidir.

Üç ova ilinin en batısındaki Alberta, gecikmenin hızlı değişimine uğramıştır. Üç geleneksel üniversite olan Edmonton'daki Alberta Üniversitesi,

Calgary Üniversitesi ve Lethbridge Üniversitesine ek olarak ilde, kampüsü bulunmayan fakat il alanı boyunca yayma kursları düzenleyen Athabaska Üniversitesi bulunmaktadır. Alberta Üniversitesinin bir çok disiplinlerde yüksek derecede araştırma materyalleri sağlayan büyük bir kütüphaneye sahip bulunduğu söylenir. Calgary Üniversitesi daha küçüktür, fakat bazı önemli özel dermelere sahiptir. İki küçük üniversitenin kendi büyüklüklerine uygun kütüphaneleri vardır. İki büyük kuruluş, her ikisinde de bağımsız olarak gerçekleştirilmiş olarak, aynı kütüphane veri işlem sistemini, DOBIS'i kabul etmişlerdir. Bu şebekeleşmeyi, planlamayı ve kaynak paylaşımını kolaylaştıracaktır. Üniversite kütüphanelerinin hepsi de geleneksel kütüphanelerarası ödünçverme çalışmalarını paylaşır ve çeşitli yollarla işbirliği ederler.

Alberta'ya bir takım toplum kolejleri ile de hizmet edilir. Bu kuruluşlardaki kütüphaneler oldukça küçük olup güçlerinin büyük kısmını kendi okuyucu topluluklarına hizmet için yoğunlaştırırlar.

İldeki halk kütüphaneleri büyük farklılıklar gösterir. Calgary ve Edmonton merkezlerinde iyi şehir kütüphaneleri bulunmaktadır. Küçük şehirler kendi nüfuslarına uygun, fakat bölge merkezleri olarak yeterli kazanamayan kütüphanelere sahiptir. Kır alanlarında, son yıllarda belli kasabalarda bazı büyümeler olmuştur, fakat bölge sistemlerinin gelişmesi yavaş olmuştur. Şimdi bir gelişme planı üzerinde yoğun tartışmalar yapılmaktadır. İl yönetimi son iki yıldır ödenekleri büyük ölçüde artırmıştır ve Kütüphane Hizmetleri Bürosu, önderlik ve danışmanlık sağlamak üzere, genişletilmiştir. Bölge ve işbirliği sistemlerine oldukça ilgi vardır. Yakınlardaki bir şebeke incelemesi gelecek için bazı yönlendirmelere imkân vermiştir, fakat henüz bir gerçekleştirme planı yoktur. Kütüphanelerarası işbirliği, kaynak paylaşımı ve derme oluşturmumu fonlarının hepsi de son üç yılda verilmeğe başlanmıştır.

Okul kütüphaneleri öteki illerdeki örneği izler. Bazı okul sistemlerinde, ötekiler aşağı bir seviyede iken, iyi gelişmiş kütüphaneler meydana getirildi. Bazı kırılık alanlarda, her iki hizmete ilişkin sınırlı sonuçlarla, okul ve çocuk kütüphanelerinin birleştirilmesi denenmiştir. İl yönetimi başarılı bir okul film servisi kurmuştur. Okul sistemleri arasında, bir hizmetler yüklenimi dışında, hiç bir kaynak paylaşımı ve şebeke anlaşması yoktur.

Özel kütüphanelerin Alberta'da özel bir önemi vardır. Calgary ve Edmonton'da büyük enerji, petrol ve jeoloji dermeleri oluşturulmuştur. Kaynak paylaşımı, bunlar muhtemelen bir il şebekesinin parçası olacak bulunmakla birlikte, kütüphaneler arasında resmî olmayan bir temel üzerindedir.

Ova illerindeki kütüphaneler, buldukları ilin politik ve ekonomik havasından etkilenirler. Alberta ve Saskatchewan'daki yeni zenginlik kütüphanelere kanalize edilmiştir. Manitoba o kadar şanslı değildir. Karşılıklı ilişkilere, kaynak paylaşımına ve elektronik şebekeleşmeye ilişkin meseleler ele alınmıştır ve çözümler üzerinde ilerlemeler olmuştur. Gelecek on yıl, üç ilin hepsi için büyük önem taşıyacak görünüyor.

Yöneltilmeler, Notlar ve Anmalar

1. Giriş

Canada Handbook, 1977. Ottawa, Minister of Supply and Services, 1978.

Canada Year Book, 1978-79. Ottawa, Minister of Supply and Services, 1978.

Fodor's Canada 1981. N.Y., Fodor's Modern Guides, 1981.

Statistics Canada. Culture Statistics. Ottawa, Ministry of Supply and Services Canada, 1978-1980.

Oral communications from the Toronto Office of Statistics Canada

2. Federal Yönetim Kütüphaneleri ve Yukon ve Kuzaybatı Arazilerindeki Kütüphaneler

Tavsiye edilen ek okuma :

The Future of the National Library/L'avenir de la bibliothèque nationale. Ottawa, National Library of Canada, 1979. 88, 93. National Library'den ücretsiz edinilebilir.

Summary of the Federal Government Library Survey Report. Ottawa, National Library of Canada, 1974. 335.

«Library Service North of the Sixtieth Parallel: The Yukon and Northwest Territories,» by Patricia L. Smith and Garth Graham. Canadian Libraries in their Changing Environment, edited by Loraine Spencer Garry and Carl Garry. Downsview, Ont., York University, Centre for Continuing Education, 1977. 118-143.

3. Atlas Okyanusu İllerindeki Kütüphane Durumu

İllerine ilişkin bilgileri sağladıkları için Nova Scotia, New Brunswick, Newfoundland ve Labrador ile Prince Edward Island'dan il müdürleri Bn. Carin Somers, B. Agnez Hall, Pearce Penney ve Donald Scott'a, ve Saint Mary's University'nin kütüphanecisi Ronald Lewis'e, Atlantik Kolej ve Üniversite Kütüphaneleri Derneği'nin convenor'u olarak, yorumları için teşekkürler. Ayrıca bu makalenin ilk taslağı üzerindeki yararlı görüşleri için Kanada Millî Kütüphanesi Kütüphane Dokümantasyon Merkezi Şefi Bn. Beryl Anderson'a takdirler. Bütün anlatımların sorumluluğu yazara aittir.

4. Çağdaş Quebec'teki Kütüphaneler

Aubry, Claude et Denis, Leurent - G. Rapport de l'étude des bibliothèques publiques de la région de Montréal. Québec, Ministère des Affaires culturelles, Service des bibliothèques publiques, 1978. 282.

(Arkası gelecek sayıda)